

Ubóstwo energetyczne tematem Forum Czystego Powietrza

Choć srogie zimy są już rzadkością, to problem z utrzymaniem odpowiedniej temperatury w domach wciąż jest duży - zмага się z nim co piąty mieszkaniec naszego województwa. Blisko połowa ankietowanych odczuwa w związku z tym negatywne skutki zdrowotne[1]. Ubóstwo energetyczne było głównym tematem Forum Czystego Powietrza, które odbyło się w Centrum Nauki Kopernik w Warszawie. W wydarzeniu wzięli udział m.in. marszałek Adam Struzik, członkini zarządu województwa mazowieckiego Janina Ewa Orzełowska oraz prezydent Warszawy Rafał Trzaskowski.

Samorząd Mazowsza przeprowadził w tym roku badania dotyczące ubóstwa energetycznego w naszym województwie oraz jego przyczyn. – *To pierwsze w Polsce tak pogłębione badanie zjawiska ubóstwa energetycznego. Nie dość, że zostały one przeprowadzone na wyjątkowo licznej, w pełni reprezentatywnej grupie mieszkańców naszego województwa, to miało ono charakter wieloaspektowy. Pozwoliło pokazać różne oblicza ubóstwa energetycznego, wskazać zagrożenia dla pogłębiania się tego zjawiska i podkreślić skalę kosztów społecznych, które poniesiemy wszyscy, jeśli nie będziemy przeciwdziałać ubóstwu energetycznemu* – mówi **Adam Struzik**, marszałek województwa mazowieckiego.

Definicja ubóstwa energetycznego a jego skala

Z badania zleconego przez Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej wynika, że **od 7,1 do 38,1 proc.** mieszkańców Mazowsza jest dotkniętych ubóstwem energetycznym. Liczba ta waha się w zależności od przyjętej definicji tego zjawiska. Ubóstwo energetyczne to sytuacja, w której ktoś nie jest w stanie zapewnić odpowiedniego, akceptowalnego poziomu komfortu termicznego w swoim miejscu zamieszkania. Ten rodzaj ubóstwa ma też miejsce wtedy, gdy dostęp do takich usług i produktów energetycznych jak np. ciepła woda, ogrzewanie, chłodzenie, oświetlenie i energia do zasilania urządzeń jest poważnie ograniczony ze względu na dochody lub stan techniczny zamieszkiwanych pomieszczeń.

Aż 7,1 proc. badanych nie jest w stanie zaspokoić podstawowych potrzeb energetycznych. Za to **38,1 proc.** spełnia te potrzeby, ale musi je realizować w sposób bardzo oszczędny – przeznaczają więcej niż **10 proc.** budżetu domowego na wydatki związane z energią i ogrzewaniem.

Ciepło pochodzące z sieci ciepłowniczej to przywilej ok. **40 proc.**, a odsetek wykorzystujących odnawialne źródła energii nie przekracza 7 proc. To jedne z wielu obserwacji wynikających z diagnozy ubóstwa energetycznego w naszym województwie. Jak zauważa członkini zarządu województwa mazowieckiego **Janina Ewa Orzełowska**, ubóstwo energetyczne staje się realnym problemem tysięcy mieszkańców. – *Już dziś widzimy, że wiele gospodarstw nie może zapewnić sobie wystarczającego poziomu ciepła i energii elektrycznej do zasilania urządzeń i do oświetlenia. Stąd pomysł na kolejne programy wsparcia.*

Niewątpliwie jest potrzebna ogólnopolska strategia przeciwdziałania temu problemowi. Warto docenić realizowane już programy wsparcia, w tym promować budownictwo efektywne energetycznie. Z diagnozy wynika również, że konieczne jest zwiększanie świadomości ekologicznej, które – szczególnie u osób starszych – nie jest na zbyt wysokim poziomie. – *Badania umożliwią nam zweryfikowanie form wsparcia, być może pozwolą nam nakierować tę pomoc na gminy, adresując je do osób najbardziej potrzebujących* – zauważa **Marcin Podgórski** – dyrektor Departamentu Gospodarki Odpadami, Emisji i Pozwoleń Zintegrowanych w UMWM.

Samorząd przeznaczy w tym roku ponad 32 mln zł na czyste powietrze

Sejmik Województwa Mazowieckiego od lat podejmuje szereg działań ukierunkowanych na ochronę klimatu i dbałość o czyste powietrze. Jednym z nich są programy wsparcia, w ramach których władze regionu dofinansowują działania gmin i powiatów.

• „Mazowsze dla czystego ciepła”

W tym roku władze regionu chcą przeznaczyć ponad **5 mln zł** na wymianę węglowych źródeł ciepła, a także na rekompensaty w związku ze zwiększonymi kosztami eksploatacji źródeł niskoemisyjnych po ich instalacji. Chodzi nie tylko o wymianę pieców, lecz także instalację pomp ciepła, paneli fotowoltaicznych czy przeprowadzenie termomodernizacji. Po stronie gmin leży wskazanie najważniejszych potrzeb i miejsc, do których pieniądze powinny trafić. Do programu zgłosiło się w tym roku ponad 86 gmin.

• „Mazowsze dla czystego powietrza”

To program, w ramach którego samorządy lokalne mogą otrzymać wsparcie z budżetu województwa na realizację działań służących poprawie jakości powietrza, wynikających w uchwały antysmogowej i POP. W ramach dotychczasowych edycji programu samorząd województwa przeznaczył na realizację ponad 800 projektów (edukacyjnych,

inwentaryzacyjnych, kontrolnych, ekologicznych i związanych z poprawą mikroklimatu) blisko 52,5 mln zł. W tym roku nabory już rozstrzygnięto i wiadomo, że do 113 gmin trafi pomoc o wartości ponad **10,2 mln zł**.

- **Środki z UE - „Mazowsze bez smogu”**

W ramach nowej perspektywy finansowej FEM 2021–2027 samorząd województwa planuje zrealizowanie projektu **„Mazowsze bez smogu”**. Zakłada on utworzenie serwisu internetowego i zatrudnienie w mazowieckich gminach i starostwach ekodoradców, którzy pomogą mieszkańcom zdecydować o potrzebie przeprowadzenia termomodernizacji, jej zakresie i racjonalnych nakładach finansowych. Realizatorami projektu będą Województwo Mazowieckie i 98 gmin z terenu województwa mazowieckiego. Gminy będą pełniły rolę **Partnerów projektu**. Zakres partycypacji gmin w projekcie będzie ograniczony do elementu związanego z zatrudnieniem **117 ekodoradców** oraz realizacją przez nich działań związanych m.in. z doradztwem energetycznym i ekologicznym, kontrolami przestrzegania zapisów uchwały antysmogowej, edukacją oraz przeciwdziałaniem ubóstwu energetycznemu. Województwo pełni funkcję lidera projektu oraz jest beneficjentem. Wartość projektu jest szacowana na blisko **170 mln zł**. W dniu 16 lutego 2024 r. został złożony wniosek do Mazowieckiej Jednostki Wdrażania Programów Unijnych i aktualnie czekamy na weryfikację.

Wspólne działania z m. st. Warszawa

Na Mazowszu obowiązuje uchwała antysmogowa

W 2017 r. Sejmik Województwa Mazowieckiego przyjął **uchwałę antysmogową**, w której zostały wskazane rodzaje paliw i urządzeń grzewczych, których użytkowanie wpływa negatywnie na jakość powietrza, w związku z czym nie powinno się ich stosować. Nowelizacja uchwały z 2022 r. wpisuje się w trendy europejskie. Pełne i konsekwentne wdrożenie jej zapisów może skutkować zmniejszeniem emisji CO₂ o około 3,6 megaton rocznie, co odpowiada 775 tys. samochodów usuniętych z dróg[2]. Na Mazowszu do wymiany jest ponad

Mazowiecka uchwała antysmogowa wprowadziła zakaz spalania węgla od października 2023 r. w Warszawie, natomiast od 2028 r. – w powiatach z obszaru statystycznego NUTS2, który obejmuje powiaty: grodziski, legionowski, miński, nowodworski, piaseczyński, pruszkowski, otwocki, warszawski zachodni i wołomiński). Całkowity zakaz spalania węgla nie obejmuje obecnie pozostałej części województwa. Jednak od 1 lipca 2018 r. na całym Mazowszu nie można używać paliw najgorszej jakości, tj. węgla brunatnego i jego pochodnych, mułów, flotokonzentratów węglowych i węgla kamiennego drobnej frakcji (0-3 mm).

Negatywne skutki zdrowotne smogu

Smog jest podstępny. Działa niezauważalnie i prowadzi do śmiertelnych skutków, atakując serce, płuca i inne organy. Jak pokazują badania, co piąty zgon na świecie następuje w wyniku zanieczyszczenia powietrza[3]. Na Mazowszu z tego powodu umiera przedwcześnie ok. 6 tys. osób rocznie[4]. Z najnowszych badań naukowców z Energy Policy Institute na Uniwersytecie w Chicago wynika, że oddychanie powietrzem, w którym stężenie pyłu PM 2,5 jest przekroczone, skraca życie o ponad 2 lata, czyli bardziej niż palenie, spożywanie alkoholu, zakażenie wirusem HIV czy konflikty zbrojne[5].

Codzienny kontakt z zanieczyszczeniami powietrza powoduje choroby układu oddechowego i krwionośnego, zaostrzenie astmy, alergii, powstawanie nowotworów, a także pogorszenie zdrowia psychicznego, m.in. problemy z koncentracją i depresja, oraz cukrzycę i otyłość[6]. Zanieczyszczone powietrze jest szczególnie niebezpieczne dla kobiet w ciąży i dzieci (również w wieku prenatalnym).

[1] Badanie zostało zlecone przez Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej. Pełny raport znajduje się na stronie:https://mcps.com.pl/wp-content/uploads/2023/11/Ubostwo_energetyczne_ost-1.pdf

[2] <https://www.cleanairfund.org/news-item/warsaw-to-ban-coal-burning-from-october-2023/>

[3] raport opracowany przez Uniwersytet Harvarda we współpracy z Uniwersytetami w Birmingham, Leicester oraz University College London.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0013935121000487>

[4] Dokumentacja do uchwały nr 162/17 z 24 października 2017 r. Sejmiku Województwa Mazowieckiego (tzw. uchwały antysmogowej)

[5] Countdown for Clean Air | EPIC (uchicago.edu)

[6] Załącznik nr 2 do POP, rozdział 5.2 <https://mazovia.pl/pl/bip/sejmik/uchwaly-sejmiku/rejestr-uchwal-sejmiku/nr-11520-z-dn-2020-09-08.html> , <https://airly.org/pl/czy-zanieczyszczenie-powietrza-moze-wplynac-na-rozwoj-cukrzycy/>,
<https://zdrowie.pap.pl/srodowisko/zanieczyszczenia-powietrza-wplywaja-na-psychike>